

เรื่องเล่าลาวพลัดถิ่นในวรรณกรรมลาวหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครอง

สมัย วรรณอุดร¹ ณัฏรสรดา ดาวชาวะ² เฉลิมศักดิ์ บุตรพวง³ และ สมพาวัน แก้วบุตรดา⁴
อาจารย์ หลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม^{1,2,3,4}
E-mail: smai.w@msu.ac.th¹

วันที่รับบทความ: 3 ธันวาคม 2564

วันที่ไขบทความ: 17 ธันวาคม 2564

วันที่ตอบรับบทความ: 29 ธันวาคม 2564

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพคนลาวพลัดถิ่นในมิติต่าง ๆ ผ่านเรื่องเล่าในวรรณกรรมลาวหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยจะศึกษาจากวรรณกรรมซึ่งเป็นผลงานของ บุนเสน แสงมะณี ผ่านวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายที่มีความโดดเด่น อย่างละ 1 เรื่องเพื่อเป็นตัวแทนของผลงานทั้ง 2 รูปแบบโดยผู้ศึกษาได้คัดเลือกเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลซีไรต์ชุด “ประเพณีและชีวิต” และนวนิยายเรื่อง “สายน้ำที่บ่ไหลย้อนกลับ” โดยมุ่งจะเสนอผ่านทัศนคติของนักเขียนใน 4 ประเด็น ได้แก่ การสร้างชาติตามอุดมการณ์ของพรรครัฐ การสร้างฐานะทางสังคมสมัยใหม่ การถูกเบียดขับเป็นคนชายขอบ และการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี ผลการศึกษาพบว่า การสร้างชาติตามอุดมการณ์ของพรรครัฐ พบการนำเสนอภาพของความรักชาติ การมีการศึกษา ความภาคภูมิใจในอาชีพ การสร้างฐานะทางสังคมสมัยใหม่ พบการนำเสนอภาพของการสร้างฐานะด้วยการใช้ทรัพย์สินเงินทอง และการใช้การศึกษาเป็นบันไดไปสู่การสร้างฐานะทางสังคม การถูกเบียดขับเป็นคนชายขอบ พบการนำเสนอภาพของการถูกหลอกลวง ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ในต่างแดน ส่วนการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี พบการนำเสนอภาพของการสืบทอดจารีตประเพณีที่ไม่ขัดกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ การปฏิเสธจารีตประเพณีที่ขัดกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ

คำสำคัญ: เรื่องเล่า ลาวพลัดถิ่น วรรณกรรมลาว ทัศนคติเกี่ยวกับลาว

The Story of the Diaspora Laotian in Lao Literature after the National Regime Change

Smai Wannaudorn¹, Naphatsara Daosawa², Chalerm Sak Boodphuang³
and Somphavanh Keoboutta⁴

Lecture at ASEAN Language and Culture Program, Department of Thai
and Oriental Languages, Faculty of Humanities and Social Sciences
Mahasarakham University^{1,2,3,4}

Received: December 3, 2021

Revised: December 17, 2021

Accepted: December 29, 2021

Abstract

This article investigated the image of the exiled Laotian in various dimensions through the tales presented in Lao literature after the national regime change. The study focused on the literary works of Boonsoen Saengmanee through short stories and novels. Based on the winning S.E.A. Write Award, one of these short stories and novels was selected to represent both forms of the work: Traditions of Life and The River of No-Return. The analysis of the works focused on presenting the writer's perspectives on four issues: nation-building according to the ideology of the government party, founding a modern social status, being marginalized and inheriting cultures and traditions. The study found that nation-building according to the ideology of the government party was reflected through the presentation of images of patriotism, education, pride in career and building a modern social status. The study also found that, regarding the social status foundation, the modern social class was founded on money and property, as education was likely a stairway to achieving a better social class. Moreover, the study revealed the image of people being deceived and the problems of living abroad concerning marginalization. Finally, the study found that the Laotian people inherited cultures and traditions by following the national development policies.

Keywords: Narrative, The Diaspora Laotian, Lao Literature, Attitudes towards Laos

บทนำ

หลังจากที่ลาวมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และสถาปนาเป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว หรือ สปป.ลาว เมื่อปี 2518 เมื่อรัฐบาลใหม่ของลาวได้เข้ามาปกครองโดยการเปลี่ยนระบอบการปกครองใหม่เป็นแบบสังคมนิยม ทำให้มีการปฏิรูปประเทศอย่างมาก โดยเฉพาะการรับรู้และเข้าใจแนวนโยบายของพรรครัฐเกี่ยวกับการปกครองแนวใหม่ โดยมุ่งให้ความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ศาสนา วิถีสังคมนิยมใหม่โดยเฉพาะความเชื่อทางประเพณีและวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่พรรครัฐเห็นว่าเป็นเรื่องมลายขัดต่อแนวคิดสมัยใหม่ได้ถูกล้มล้างไปจากสังคมนิยม โดยได้เร่งสร้างอุดมการณ์และจิตสำนึกร่วมกันระหว่างรัฐและประชาชน โดยแนวทางที่รัฐใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์เพื่อสร้างความร่วมมืออันดีในการพัฒนาประเทศ คือ “การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมแนวคิดอย่างแข็งแกร่ง ดำเนินการปฏิรูปการศึกษา เอาการศึกษาติดพันกับชีวิต-เศรษฐกิจ-สังคม ยกระดับคุณภาพของการศึกษาให้สูงขึ้นอีก ขยายขอบวงการศิลปะ วรรณคดี กีฬา กายกรรม ขบวนการอนามัย 3 สะอาด ขบวนการสร้างแบบแผนการดำรงชีวิตใหม่ ลบล้างอิทธิพลประเพณีที่สร้างผลสะท้อนไม่ดีถึงการผลิตและสุขภาพของประชาชน” โดยวิธีการทั้งหลายอยู่ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยม และชาตินิยมที่ติดพันอยู่กับการกีดกันในการฟื้นฟูประเทศเป็นสำคัญ (อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2553) ซึ่งการเร่งสร้างอุดมการณ์และจิตสำนึกดังกล่าวได้มุ่งเน้นการเผยแพร่นโยบายและแนวคิดของพรรครัฐแนวใหม่ผ่านสื่อสารมวลชนต่าง ๆ เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์เผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึง ได้แก่ สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้ประเทศลาวได้เข้าสู่สังคมยุคใหม่ เป็นประชาชนในยุคสังคมนิยมและมีแนวคิด คุณลักษณะตามความต้องการและความคาดหวังตามอุดมการณ์ชาติของพรรครัฐภายใต้ระบอบการปกครองใหม่

นอกจากสื่อต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว วรรณกรรมก็เป็นสื่อช่องทางหนึ่งที่พรรครัฐได้นำมาเป็นกระบอกเสียงในการถ่ายทอดแนวคิดทางการเมืองใหม่ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของตัวบทวรรณกรรม โดยเนื้อหาของเรื่องสั้นในยุคสังคมนิยมนี้ นักเขียนจะต้องเขียนเพื่อสนองนโยบายของพรรครัฐเป็นสำคัญ เพราะการที่วรรณกรรมแต่ละเรื่องจะถูกนำมาเผยแพร่ จะต้องผ่านการตรวจสอบจากหน่วยงานของพรรครัฐก่อนว่ามีเนื้อหาหรือข้อความที่ขัดต่อแนวคิดนโยบายของพรรครัฐหรือไม่ นักเขียนส่วนหนึ่งจึงยังคงนำเสนอแนวนโยบายของรัฐสอดแทรกในเนื้อเรื่อง ตัวละครบางส่วนจึงยังคงสอดคล้องกับลักษณะอุดมการณ์คนแบบสังคมนิยม และในช่วงแรกนักเขียนส่วนใหญ่ก็ยังเป็นคนของพรรครัฐด้วย ทำให้เนื้อหาของวรรณกรรมส่วนมากจะสนับสนุนแนวนโยบายของพรรครัฐ

ในช่วงหลังการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองที่เรียกว่า “ยุคจินตนาการใหม่” (ค.ศ. 1986-1995) วรรณกรรมลาวในช่วงระยะเวลานี้ ซึ่งเรียกว่า วรรณกรรมยุคจินตนาการใหม่ เนื้อหาที่ยังสืบทอดแนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติ สืบทอดนโยบายของพรรครัฐ และวิถีสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิม แต่ระยะหลังมีเนื่องจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมที่เกิดขึ้น นักเขียนมีอิสระในการเขียนมากขึ้น จึงเริ่มมีการเขียนในเชิงวิพากษ์วิจารณ์พรรครัฐมากขึ้น แต่เนื้อหาการวิพากษ์วิจารณ์ยังไม่เข้มข้นมากนัก และนักเขียนส่วนหนึ่งยังคงนำเสนอแนวนโยบายของรัฐ ตัวละครบางส่วนจึงยังคงสอดคล้องกับลักษณะคนแบบสังคมนิยม นอกจากนี้ในช่วงระยะหลังจากรัณกรรมยุคจินตนาการใหม่ ก็ได้มีวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพของสังคมวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการเปิดประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านสภาพเศรษฐกิจโดยเฉพาะด้านสังคมวัฒนธรรมที่เริ่มมีการเปลี่ยนไปมากเป็นยุคที่ถือได้ว่าเป็นภาพของสังคมยุคใหม่หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นยุคโลกาภิวัตน์ก็ได้ เพราะมีภาพของชนลาวพลัดถิ่นที่ย้ายไปอยู่ต่างประเทศหลังจากยุคการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือภาพของชนลาวที่เดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ เพื่อกลับมาพัฒนาบ้านเกิดตามนโยบายของพรรครัฐในการเร่งพัฒนาคนเพื่อพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ก้าวทันกับโลกในสังคมปัจจุบัน และมีผลงานของนักเขียนลาวหลายคนที่ได้นำเสนอภาพของชนลาวพลัดถิ่น หรือภาพของสังคมลาวสมัยใหม่

บุณสิน แสงมะณี นักเขียนรางวัลซีไรต์ลาว ปี 2005 เป็นนักเขียนที่ได้รับการยอมรับว่ามีผลงานที่นำเสนอให้เห็นถึงภาพของชนลาวพลัดถิ่นที่มีการเดินทางไปอยู่ในต่างประเทศ การเดินทางไปศึกษาเล่าเรียน หรือแม้แต่การถ่ายทอดภาพชีวิตของแม่ที่ลูกพาไปเลี้ยงดูใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศ ตลอดถึงภาพของความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ได้สัมผัสรับกระทบจากการเดินทางไปยังต่างประเทศและกลับมาสร้างความแตกต่างของสังคม โดยนำเสนอในรูปแบบวรรณกรรมทั้งเรื่องสั้นและนวนิยาย ผ่านมุมมองหรือแนวคิดและประสบการณ์ทั้งของตนเองและของคนอื่นที่ได้ยินได้ฟังมาสร้างสรรค์ปฐมนิทัศน์เป็นวรรณกรรมปัจจุบันที่มีทั้งนวนิยายและเรื่องสั้นดังที่ บุณสิน แสงมะณี ได้เคยเล่าว่า วรรณกรรมส่วนใหญ่ของเขาเขียนขึ้นจากประสบการณ์ชีวิตที่ได้ไปศึกษาต่อยังกรุงมอสโก ประเทศรัสเซีย เป็นประธานนักศึกษาลาว ซึ่งในช่วงนั้นมีจำนวนมาก มีหน้าที่คอยคุ้มครองช่วยเหลือ โกล่เกลี่ย แก้ไขปัญหาให้นักศึกษาลาวในรัสเซียและเป็นผู้ประสานงานระหว่างสถานทูตกับนักศึกษาลาว ทำให้เขาต้องประสบพบเจอเหตุการณ์หรือเรื่องราวต่าง ๆ ของผู้คนพลัดถิ่นที่อยู่ในต่างประเทศมากมาย ซึ่งเขาเคยแสดงความคิดเห็นว่า “ถ้ามีโอกาสได้อ่านจะรู้ว่าผมสะสมเอาหลายเหตุการณ์ไว้ด้วยกัน ไม่ใช่เรื่องของชนลาวทั้งประเทศ เป็นเรื่องที่ผมไปประสบพบเจอมาแล้วนำมาถ่ายทอดให้ฟัง หรือเรื่องที่คนอื่นพบเจอมาด้วย ใช้เวลารวบรวมข้อมูล 10-15 ปี ก่อนจะเรียบเรียงเป็นเล่มให้ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน” (อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2555)

สำหรับบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอภาพคนลาวพลัดถิ่นในมิติต่าง ๆ ผ่านเรื่องเล่าในวรรณกรรมลาวหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยจะศึกษาจากวรรณกรรมซึ่งเป็นผลงานของ บุนเสน แสงมะณี ผ่านวรรณกรรมเรื่องสั้นและนวนิยายที่มีความโดดเด่นอย่างละ 1 เรื่องเพื่อเป็นตัวแทนของผลงานทั้ง 2 รูปแบบ โดยผู้ศึกษาได้คัดเลือกเรื่องสั้นที่ได้รับรางวัลซีไรต์ชุด “ประเพณีและชีวิต” หรือที่แปลเป็นภาษาไทยโดย สุนทร โคตรบรรเทา และจัดพิมพ์ภายใต้ชื่อใหม่ว่า “ไปไม่ไปสุดท้าย” และนวนิยายเรื่อง “สายน้ำที่บ่ไหลย้อนกลับ” เนื่องจากวรรณกรรมเรื่องสายน้ำที่บ่ไหลย้อนกลับ ได้สะท้อนให้เห็นภาพของชีวิตคนลาวที่ได้อพยพไปใช้ชีวิตในต่างประเทศที่มีความเจริญและได้มาสัมผัสสังคมวัฒนธรรมเดิมของเองภาพของการดูถูกดูหมิ่น และยังหลอกคนลาวด้วยกันไปอยู่ต่างประเทศและปล่อยให้ต้องทนทุกข์ยากลำบากโดยไม่รับผิดชอบแม้ในฐานะสามีหรือคนลาวด้วยกัน ส่วนเรื่องสั้นชุดประเพณีและชีวิต เป็นวรรณกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของคนลาวที่ต้องพลัดถิ่นไปอยู่ต่างแดนทั้งไปอยู่เพื่อการศึกษาและไปอยู่เพื่อทำมาหาเลี้ยงชีวิตผ่านชีวิตจริงหรือจากการได้ยิน ได้เห็นมาของผู้เขียนที่เคยเป็นคนพลัดถิ่นเหมือนกัน ทำให้เห็นวิถีชีวิตของคนพลัดถิ่นในมิติต่าง ๆ ซึ่งในบทความนี้จะเสนอใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การสร้างชาติตามอุดมการณ์ของพรรครัฐ 2) การสร้างฐานะทางสังคมสมัยใหม่ 3) การถูกเบียดขับเป็นคนชายขอบ และ 4) การสืบทอดจารีตประเพณี โดยจะมองผ่านแนวคิดทัศนคติ (Attitudes) ซึ่งเป็นแนวคิดพื้นฐานที่จะพัฒนาไปสู่การเป็นแนวคิดอุดมการณ์ (Ideology) ดังที่ พชรวัฒน์ เส้นทอง (2562) กล่าวว่า ทัศนคติเป็นแนวคิดระดับพื้นฐานที่ทุกคนสามารถมีความคิดเห็นได้ ที่กล่าวเช่นนี้ไม่ใช่ว่าทัศนคติจะไม่สำคัญ เพราะพฤติกรรมทุกอย่างที่ส่งผลกระทบต่อผู้กระทำและสังคม ล้วนแต่เกิดจากทัศนคติทั้งสิ้น เพราะทัศนคติเป็นรากฐาน บ่อเกิดของอุดมการณ์ที่จะสร้างผลกระทบอย่างใหญ่หลวงในอนาคต เช่น การก่อการร้าย ลัทธิชาตินิยม ลัทธิเหยียดสีผิว ความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือความคิดจ้องแต่จะเอาเปรียบผู้อื่น เป็นต้น ก็ล้วนแต่เกิดจากทัศนคติส่วนบุคคลและถูกขยายไปสู่บุคคลอื่น ๆ และในที่สุดมีการรวมตัวกันของบุคคลที่มีทัศนคติตรงกัน มีการถ่ายทอด สืบทอด ทัศนคติดังกล่าวจนทำให้เกิดการรวมกันของคนจำนวนมากและกลายเป็นเครือข่ายโยงใยกันทั้งในระดับประเทศและขยายไปทั่วโลก

ส่วนการนำเสนอภาพคนลาวพลัดถิ่นในมิติต่าง ๆ ผ่านวรรณกรรมลาวทั้ง 2 เรื่อง ในบทความนี้ ผู้ศึกษาได้ให้คำจำกัดความคำว่า “ลาวพลัดถิ่น” ใน 2 ลักษณะ ได้แก่ ภาพของผู้คนลาวที่มีการเดินทางไปต่างประเทศ ซึ่งนักเขียนได้ใช้เป็นตัวละครและใช้ฉากในต่างประเทศ และมโนทัศน์ของนักเขียนในฐานะคนพลัดถิ่นที่เคยได้ผ่านการเดินทางไปอยู่ต่างประเทศแล้วมองสังคมวัฒนธรรมลาวผ่านวรรณกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น

ในที่นี้ ผู้ศึกษาจะได้นำเสนอประเด็นเนื้อหาที่ได้จากการศึกษาวรรณกรรม ทั้ง 2 เรื่องนี้ ใน 4 ประเด็นตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวมาแล้วตามลำดับ ดังนี้

1) การสร้างชาติตามอุดมการณ์ของพรรครัฐ

วรรณกรรมเป็นสื่อหนึ่งที่สามารถเข้าถึงประชาชนได้เป็นอย่างดี เนื้อหาของวรรณกรรมที่นักเขียนถ่ายทอด หรือสื่อออกไปส่วนหนึ่งยังคงต้องสืบทอดแนวคิดเกี่ยวกับการสืบทอดนโยบายของพรรครัฐเป็นสำคัญดังที่ อุมมีสาลาม อุมาร (2558) ได้กล่าวถึงพัฒนาการวรรณกรรมลาวในยุคสังคมนิยมว่า “เมื่อรัฐบาลใหม่ได้เข้ามาปกครองแบบสังคมนิยม ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ การศึกษา ศาสนา รวมถึงความเชื่อ ทางประเพณี และวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่รัฐบาลเห็นว่างมายก็ได้ถูกล้มล้างไปจากสังคมนิยมด้วยโดยมอบหมายการประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมที่ยังทรงคุณค่า รวมถึงเรื่องราวอื่นที่เห็นว่าเป็นประโยชน์แก่ประชาชนนั้นเป็นหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ วิทยุ เพื่อให้ประเทศลาวได้เข้าสู่สังคมยุคใหม่ ในขณะเดียวกัน รัฐบาลได้มีมาตรการให้ประชาชนลาวทุกคนอ่านหนังสือออก จากเดิมที่มีประชาชนอ่านหนังสือออกไม่ถึงร้อยละ 60 ก็มีการพัฒนาจนดีขึ้นเป็นลำดับ

ดังนั้น บุณเสน แสงมะณี ซึ่งเป็นนักเขียนที่เป็นข้าราชการและทำงานอยู่ที่กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้สร้างสรรค์งานเขียนออกมาในแนวตอบสนองนโยบายของพรรครัฐ ซึ่งอาจมีทั้งถูกนำเสนอโดยตรงและโดยอ้อม ในที่นี้จะนำเสนอใน 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ ความรักชาติ การมีการศึกษา และความภาคภูมิใจในอาชีพ

1.1 ความรักชาติ เป็นอุดมการณ์หนึ่งชาติพรรครัฐที่ต้องการสื่อสารไปถึงประชาชน เพื่อให้เกิดความรัก ห่วงแหน ภูมิใจในชาติ ภูมิใจในระบอบการปกครองใหม่ที่มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับประชาชนอย่างเท่าเทียมกัน ภาพของความรักชาติถูกนำเสนอในหลายเรื่องหลายตอนทั้งความรักชาติในฐานะครูผู้ทำหน้าที่สอนเด็กที่ห่างไกลความเจริญเพื่อให้อ่านออกเขียนได้ตามนโยบายของพรรครัฐ เพื่อให้ประชาชนเป็นคนที่มีคุณภาพง่ายต่อการพัฒนาประเทศ แต่ความรักชาติที่ถูกนำเสนอภาพที่ชัดเจนมากที่สุดคือการนำเสนอผ่านตัวละครเป็นทหาร ซึ่งถูกนำเสนอผ่านทหารของลาวเอง และถูกนำเสนอผ่านทหารชาวรัสเซีย ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นความรักชาติในทางอ้อมที่ทุกคนในชาตินั้น ๆ ย่อมรักชาติของตนเอง ยอมเสียสละชีวิตเพื่ออธิปไตยของชาติตนเอง ภาพของความรักชาติ เช่น ในเรื่องสั้นเรื่อง ‘ไฟดับที่แผ่นดินภูคัง’ เนื้อเรื่องกล่าวถึงลุงเซียงกั้งซึ่งเป็นกำนันเป็นหนึ่งหน่วยสนับสนุนของกองทัพลาวที่ร่วมต่อสู้กับศัตรูผู้รุกราน วันหนึ่งลุงเซียงกั้งได้รับคำสั่งจากศูนย์กลางให้ร่วมกับกองกำลังทหารป้องกันทางอากาศคุ้มกันขบวนรถลำเลียงที่จะผ่านเข้ามาในพื้นที่ โดยเฉพาะการยิงป้องกันฝูงบินทิ้งระเบิดของศัตรูที่จะมาทำลายขบวนรถลำเลียง เมื่อฝูงเครื่องบินเข้ามาใกล้ก็ได้รับคำสั่ง

ยิ่งทุกคนกระหน่ำยิงอย่างหนัก เปลวไฟพุ่งกระจายออกจากปลายกระบอกลั่นป็นที่หลุมหลบภัยที่หน่วยจู่โจมซุ่มยิงอยู่ เครื่องบินเปลี่ยนเป้าหมายจากขบวนรถลำเลียงมาเป็นหลุมหลบภัยของหน่วยซุ่มโจมตี เครื่องบินยิงถล่มหลุมหลบภัยของหน่วยจู่โจมตีเสียหายหนึ่งหลุม และทุกคนในหลุมนั้นเสียชีวิตหมดทุกคน ดังข้อความตอนนี่ว่า

ทุกคนที่อยู่ข้างในได้เสียชีวิตทั้งหมด พวกเขาเสียชีวิตอย่างชายชาติทหารในสนามรบป้องกันทางอากาศ...พวกเขากำมือแน่นแล้วสาบานต่อหน้าหลุมฝังศพของวีรชนเหล่านั้นว่า

“พวกเราจะสานต่อภารกิจและเจตนารมณ์ของพวกเขาสำหรับพวกสหายประเทศชาติจะจารึกบุญคุณ”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 210)

อีกตัวอย่างในเรื่อง แผ่นดินนี้เคยมีไฟแห่งสงคราม เนื้อเรื่องกล่าวถึงนายทหารนายหนึ่งที่เดินทางมาที่ยอดภูคัง และได้กัมกำดินไว้ในอุ้งมืออย่างแน่นและถอนหายใจยาว ๆ ถึงแม้ฝนกำลังจะตกก็ขอยืนอยู่ตรงนั้นก่อน ทหารคนขับรถสงสัยจึงถามสาเหตุ และนายทหารนายนี้ก็เล่าถึงเหตุการณ์การต่อสู้ของกองร้อยของตนเองเคยต่อสู้กับศัตรูเมื่อเกือบ 20 ปีที่ผ่านมา ซึ่งกองร้อยของเขาซึ่งมีกำลังน้อยกว่าได้รับคำสั่งให้ซุ่มโจมตีป้อมของศัตรูซึ่งมาตั้งอยู่บนยอดเขาถึง 2 ครั้งแต่ไม่สามารถทำลายได้ เพราะแต่ละทิศมีปืนที่ทันสมัยยิงสกัดทุกทิศ เมื่อเบี่ยงบนมีคำสั่งให้ทำลายป้อมศัตรูให้ได้ กองร้อยของเขาจึงได้แอบโจมตีตะลุมบอนกันอย่างองอาจกล้าหาญ เขาและทหารส่วนหนึ่งพยายามบุกขึ้นไปแต่ทำที่สุดเขาได้รับบาดเจ็บถูกนำตัวไปรักษาตัว ในขณะที่รักษาตัวที่สนามรบเขายังฝึนร่างกายเพื่อไปสู้รบต่อ โดยได้พูดกับเพื่อนทหาร ว่า

“เราจะอาสาไปจัดการกับพวกมัน...ถึงอย่างไรเราก็ได้เริ่มต้นแล้ว ขอให้เราได้สานต่อเถอะเราบาดเจ็บกลับไปแนวหลังก็ไม่อะไรดีขึ้น คิดว่าขอตายอยู่กลางสนามรบ ถือว่าชีวิตนี้ได้ตายอย่างสมเกียรติแล้ว”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 216)

แต่ความพยายามของเขาก็ไม่สำเร็จ สหายอำคาเพื่อนของเขาและแพทย์ก็ได้ห้ามไว้ และสหายอำคาก็ได้พูดกับเขาและได้ฝากรูปลูกเมียให้กับนายทหารนายนี้ และหอบเอา

ลูกกระเบิดที่เหวี่ยงไปหมดถึงแม้เขาและหมจะห้ามก็ไม่ฟัง ดังข้อความตอนนี้อ่า
 “หมอและเราห้ามไว้ แต่น้ำใจรักชาติที่ดุจดั่ง ของเราจากล้าหาญของเขา ไม่มีใครที่สามารถ
 ด้านทานไว้ได้ เราทำได้แต่เพียงเรียกชื่อของเขา “สหายอำคา” แล้วร่างนั้นก็หายลับไปกับ
 กลิ่นดินปืนและควันปืน การจากไปของสหายอำคาในครั้งนั้น คล้ายกับว่าเป็นการเสียสละ
 ที่มีค่ามหาศาล มันเป็นการเดินตามลัทธิวีรชนปฏิบัติที่ไม่ยอมจำนน เขายอมตาย
 เพื่อผืนแผ่นดินอันเป็นที่รักและหวงแหนนี้ไว้ให้มั่นคง ...

(บุญเส็น แสงมะณี, 2005: 217-218)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่า ผู้แต่งได้นำเสนอให้เห็นถึงอุดมการณ์ความรักชาติ
 ผ่านเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะผ่านข้อความที่ลึกซึ้งกินใจ เช่น พวกเขาสละชีวิตอย่าง
 ชายชาติทหารในสนามรบ, ขอตายอยู่กลางสนามรบ ถือว่าชีวิตนี้ได้ตายอย่างสมเกียรติแล้ว,
 น้ำใจรักชาติที่ดุจดั่ง ของเราจากล้าหาญ, เป็นการเสียสละที่มีค่ามหาศาล มันเป็นการเดิน
 ตามลัทธิวีรชนปฏิบัติที่ไม่ยอมจำนน เขายอมตายเพื่อผืนแผ่นดินอันเป็นที่รักและหวงแหน
 นี้ไว้ให้มั่นคง นอกจากนี้ยังได้นำเสนอภาพของผลลัพธ์ที่ได้จากการเสียสละเพื่อชาติบ้าน
 เมือง ก็ได้รับผลตอบแทน การดูแลเอาใจใส่จากบุคคล ประชาชนคนลาวและพรรครัฐด้วย
 รวมถึงการระลึกถึงคุณความดีที่ผู้แต่งได้นำมาประกอบสร้างเป็นวรรณกรรมที่ผู้คน
 ในยุคปัจจุบันได้เชิดชูวีรกรรมของเหล่านักรบที่กล้าในอดีตของลาว

1.2 การมีการศึกษา เป็นนโยบายสำคัญของพรรครัฐที่ต้องการเร่งพัฒนา
 คนให้อ่านออกเขียนได้ เป็นประชาชนที่มีคุณภาพของประเทศ ซึ่งผู้นำประเทศต้องการ
 ถ่ายทอดอุดมการณ์ของพรรครัฐในการพัฒนาประเทศ โดยได้เร่งดำเนินการปฏิรูปการศึกษา
 เอาการศึกษาติดพันกับชีวิต-เศรษฐกิจ-สังคม ยกย่องคุณภาพ ของการศึกษา ให้สูงขึ้น
 อีกโดยวิธีการทั้งหลายอยู่ภายใต้อุดมการณ์สังคมนิยมและชาตินิยมที่ติดพันอยู่กับการกิจ
 ในการฟื้นฟูประเทศเป็นสำคัญ (อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2553) การส่งคนลาวไปศึกษา
 ต่อต่างประเทศ เพื่อกลับมาพัฒนาชาติต่อไปก็เป็นนโยบายหนึ่งของพรรครัฐ ดังเช่น
 นักเขียนพลัดถิ่นคนนี้ ที่ได้สะท้อนมโนทัศน์การให้ความสำคัญกับการศึกษาในฐานะ
 เคยอยู่ในประเทศที่มีระบบการศึกษาที่ดี ประชาชนมีการศึกษาที่ดี ผ่านวรรณกรรมเรื่องนี้
 ซึ่งมีหลายข้อความ หลายฉากหลายเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการศึกษา
 เช่น เรื่อง กระดานไม้ ที่กล่าวถึงพ่อของเด็กชายคนหนึ่งที่ยากจน เป็นกรรมกรช่างไม้ที่ต้อง
 ทำงานรับจ้างอย่างหนักเพื่อหาเงินซื้อชุดนักเรียนให้ลูกเข้าโรงเรียน ไม่มีเงินซื้อกระดาน
 ขนวน จึงต้องเอาไม้กระดานมาไสเกบทำกรอบใส่ เอาถ่านไฟฉายใช้แล้วมาทุบเอาเฉพาะผงสี
 ดำมาผสมกับน้ำมันทาจนเป็นกระดานดำเอาตะปุดอก สะพายไปเรียน ซึ่งเพื่อน ๆ ก็หัวเราะ

เพราะเป็นกระดานไม้ไม่ใช่กระดานชนวน นอกจากนี้ครูเรียกชื่อก็ไม่รู้จักชื่อตัวเอง เพราะที่บ้านพ่อแม่เรียกแต่ท้าวแอ ซึ่งแปลว่า เด็กน้อย จนถูกครูและเพื่อน ๆ หัวเราะเยาะ ทำให้เขาอับอาย เป็นอย่างมาก จากเหตุการณ์ในวันนั้นเขารู้สึกมีปมด้อยและรู้สึกโดดเดี่ยวเดียวดาย โดยเฉพาะนึกถึงสายตาที่ถูกเหยียดหยามจากครูและเพื่อน ๆ นักเรียนด้วยกัน ซึ่งก่อนนอนเขากำลังจะบอกเรื่องราวที่โรงเรียน ในการเรียนวันแรกให้พ่อรับรู้ แต่พ่อก็พูดขึ้นก่อนว่า

“มีแต่เรียนเท่านั้นลูกเอ๋ย คนเราจึงจะเอาตัวรอดจากความยากจนได้”

คำพูดนั้นทำให้ฉันเปลี่ยนใจและตัดสินใจไม่พูดอะไรอีกนอกจากปัญญาคณว่า

“พรุ่งนี้จะเป็นวันเริ่มต้นของการเล่าเรียนของฉัน”...

ในช่วงเวลา 35 ปี ฉันได้เรียนจบประถม มัธยมต้น มัธยมปลาย มหาวิทยาลัย ได้รับการอบรมระยะสั้น ระยะยาว และเรียนด้วยตนเองทั้งในและต่างประเทศ เรียนแล้วก็ทำงาน ทำงานแล้วก็เรียน

ถ้าพ่อยังมีชีวิตอยู่ พ่อคงพอใจกับความสำเร็จของฉัน แต่ฉันก็ไม่ลืมว่า ถ้าไม่มีวันนั้น วันที่พ่อวิ่งเต้นทำใบเกิด ทำกระดานทาสีถ่านไฟฉาย และการเยาะเย้ยของเพื่อนและครูในห้องเรียน ฉันอาจไม่มีวันนี้ วันที่ฉันกำลังเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของโลก

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 107)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นว่าผู้เขียนได้พยายามชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีการศึกษาที่จะนำพาให้ ได้ทำงานที่ดี มีเงินเดือนมาก ๆ เพื่อใช้ในการเลี้ยงครอบครัว “จึงจะเอาตัวรอดจากความยากจนได้” และจะมีฐานะทางครอบครัวที่ดีขึ้น ถ้าหากไม่มีการศึกษาก็ต้องทำงานเป็นกรรมกร ใช้แรงงานทำไร่ทำนาที่หนักไม่พ้นจากความลำบากยากจนเช่น พ่อแม่ที่เป็นอยู่ นอกจากนี้ผู้เขียนยังได้ชี้ให้เห็นถึงการศึกษาที่ทำให้สำเร็จเป็นจริง ตามที่พ่อพูดที่เขาทุ่มเทเรียนมาโดยตลอด 35 ปี และ “กำลังเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของโลก” และแสดงให้เห็นถึงคุณภาพของชีวิตที่ได้ดีเพราะการมีการศึกษา

1.3 ความภาคภูมิใจในอาชีพ เป็นอีกภาพหนึ่งที่ถูกนำเสนอในวรรณกรรม ทั้ง 2 เรื่องและถูกนำเสนอในหลายฉากหลายเรื่องเช่นเดียวกัน นอกจากความภูมิใจในอาชีพทหารแล้ว อาชีพครูก็เป็นอาชีพที่ถูกนำเสนอให้เห็นถึงความเสียสละและความภาคภูมิใจในอาชีพครูหลายเรื่อง เช่นในเรื่อง แสงสว่างจากภูตอย แรกตัญญู ใบไม้ใบสุดท้าย หรือแม้แต่ในเรื่องสายน้ำที่ไม่ไหลย้อนกลับ ดังตัวอย่างเรื่อง แสงสว่างจากภูตอย

ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกกล่าวถึงพ่อครูลิจูแห่งบ้านผาบัง ที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงที่ตระก้นดงห่างไกล ในอดีตเคยเลี้ยงดูเด็กชายที่ชื่อขุนพัน ซึ่งพ่อแม่เสียชีวิตจากระเบิดในช่วงสงคราม นายทหารที่เข้าไปในพื้นที่ได้เห็นเขาแล้วพามาฝากให้ ครูลิจูเลี้ยงดูให้ได้เรียนหนังสือแล้วก็เดินทางไปสู้รบต่อและเสียชีวิตในสนามรบไม่ได้กลับมารับ ครูลิจูก็เลี้ยงดูเขาเหมือนลูก หลังจากจบชั้นประถมแล้วก็ได้ไปเรียนต่อที่โรงเรียนเด็กกำพร้า และได้รับการคัดเลือกไปเรียนที่โรงเรียนนายร้อยตำรวจที่ประเทศเวียดนาม หลังจากเวลาผ่านไปเกือบ 20 ปีเขาได้เดินทางกลับมาเยี่ยมพ่อครูลิจูในวันครูแห่งชาติ โดยได้เก็บดอกไม้ป่าหลากสีมามัดรวมกันเป็นช่อแล้วก้มทักความเคารพพร้อมทั้งกล่าวคำอวยพรและยื่นช่อดอกไม้ให้ด้วยความเคารพนอบน้อม ซึ่งพ่อครูลิจูจึงมองลูกศิษย์ด้วยความสุขและปลื้มปิติดังภาพเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

พ่อครูลิจูไม่ได้รับช่อดอกไม้ทันที แต่ดวงตาทั้งคู่ของท่านได้จ้องมองดวงตาของชายหนุ่มอย่างมีความหมาย ท่านไม่คิดเลยว่าอาชีพรู้ในบ้านป่าพนาไพรที่ห่างไกล ความเจริญมาเกือบตลอดชีวิตจะมีวันนี้ วันที่รับช่อดอกไม้จากนายตำรวจที่เคยเป็นลูกศิษย์ในโอกาสวันครูแห่งชาติ ท่านเสียดายกาลเวลา เสียดายความหนุ่มแน่นและชีวิตเมื่อเยาว์วัย ท่านอยากเป็นครูตลอดไป ... ในฐานะเป็นครูคนหนึ่งก็สามารถมองเห็นเกียรติและคุณค่าของการเป็นครู เป็นแม่พิมพ์ของชาติ

พ่อครูยื่นมือไปรับช่อดอกไม้ด้วยความกระตือรือร้นและฝ่ามือที่แห้งเหี่ยวนั้นก็สั่นระริกด้วยความดีใจยากหาสิ่งใดเปรียบได้ ในดวงตาทั้งคู่ของพ่อครูปรากฏว่ามีน้ำใส ๆ กำลังไหลเลื่อนรางคล้ายจะร้องให้ พ่อครูหลบหน้าแล้วพุดขึ้นด้วยน้ำเสียงแหบเครือคล้ายกับมีอะไรดื้อตันตันใจว่า

“ขอบ...ขอบใจ...ขอบใจลูกชายพ่อมาก ๆ”

พอพุดจบพ่อครูก็ยกมือขึ้นเช็ดน้ำตา ซึ่งเป็นน้ำตาหยาดแรกของความดีใจสำหรับอาชีพรู้ และเวลานั้นเอง ครูลิจูจึงรู้ว่าชีวิตของตนมีเกียรติสูงสุดสว่างในยามแก่ชรา

(บุญเส็น แสงมะณี, 2005: 126)

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นถึงความสุขและความปลื้มปิติของผู้มีอาชีพเป็นครู ที่เห็นความสำเร็จของลูกศิษย์ซึ่ง “ดีใจยากหาสิ่งใดเปรียบได้” ตลอดถึงความภาคภูมิใจในความมีเกียรติมีศักดิ์ศรีที่ “มีเกียรติสูงสุดสว่าง” ถูกถ่ายทอดออกมาผ่านภาพของน้ำตาแห่งความสุขและภูมิใจในคุณค่าของความเป็นครูผู้สร้างคนและสร้างสังคมประเทศชาติ

2) การสร้างฐานะทางสังคมสมัยใหม่

การนำเสนอภาพของการมุ่งที่จะสร้างความมั่นคงของชีวิต การสร้างครอบครัว เพื่อให้มีฐานะที่ดีขึ้นซึ่งในที่นี้จะกล่าวถึงใน 2 ลักษณะ คือ การสร้างฐานะด้วยการใช้ทรัพย์สินเงินทอง และการใช้การศึกษาเป็นบันไดไปสู่การสร้างฐานะทางสังคม

2.1 การสร้างฐานะด้วยการใช้ทรัพย์สินเงินทอง ในนวนิยายเรื่อง สายน้ำที่ไม่ไหลย้อนกลับจะปรากฏชัดเจนในประเด็นนี้ เนื่องจากพ่อแม่ของครูพونهวีอยากให้ลูกสาวได้แต่งงานกับชนทองซึ่งเป็นหนุ่มใหญ่ลูกชายคนรวยในหมู่บ้านที่เดินทางมาจากอเมริกา และพ่อของชนทองสัญญาว่าถ้าลูกสาวแต่งงานกับชนทองแล้ว นอกจากจะได้ค่าสินสอดทองหมั้นแล้ว ยังจะยกที่นาผืนใหญ่ให้ด้วย นอกจากนั้นลูกสาวก็ยังจะได้เดินทางไปอยู่อเมริกาจะได้ใช้ชีวิตที่มีความสุขสบายซึ่งในที่สุดพونهวีได้ตัดสินใจแต่งงานกับชนทองตามคำขอร้องของพ่อแม่

2.2 การใช้การศึกษาเป็นบันไดไปสู่การสร้างฐานะทางสังคม จะปรากฏในเรื่องสั้นเป็นส่วนใหญ่ จะเป็นการนำเสนอแนวคิดว่าการได้เรียนจบสูง ๆ จะทำให้ได้งานทำที่ดี ส่งผลให้มีฐานะทางครอบครัวดีขึ้นมีหน้ามีตาในสังคม ซึ่งก็ปรากฏหลายเรื่อง เช่น เรื่อง สมุดบันทึกนิรนาม ที่กล่าวถึงตัวละครซึ่งเป็นคณะผู้บริหารงานเยาวชนนักศึกษาสาวทั่วสหภาพโซเวียต ได้ไปเห็นสมุดบันทึกในตู้ใบหนึ่ง ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นของใคร และเขาได้อ่านบันทึกนั้นที่เจ้าของสมุดบันทึกไว้ในแต่ละวันจนจบ ในที่สุดก็ได้รู้ว่าเป็นสมุดบันทึกของนักศึกษาสาวที่เสียชีวิตไปแล้วเมื่อ 2 ปีที่ผ่านมา และในการบันทึกได้สื่อให้เห็นถึงความหวังของครอบครัวที่รอคอยการจบการศึกษากลับไปทำงานที่ดี ๆ ที่ลาวแล้วสถานะทางครอบครัวจะได้ดีขึ้น ดังข้อความในจดหมายที่ภรรยาเขียนถึงเขาว่า

“ครอบครัวเราขาดพี่ก็เหมือนขาดหัวหน้าครอบครัวและก็เหมือนขาดทุกอย่าง แต่ทุกคนก็ฝากความหวังไว้กับพี่ และรอคอยการกลับของพี่อยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็น 6 ปี 60 ปี หรือมากกว่านี้ก็จะรอ ขอให้พี่กลับมาพร้อมกับความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 86)

ส่วนเรื่อง ประเพณีและชีวิต ก็ได้กล่าวถึงการเรียนที่จบชั้นสูง ๆ แล้วจะได้ไม่ต้องมาเหนื่อยกับการทำงานการใช้ชีวิตอยู่ที่บ้านป่าบ้านเขา ดังตอนที่ลูกเด็กหนุ่มชาวม้งที่พี่ชายพาไปวางไร่ตอนกลางวันแล้วตอนกลางคืนก็ไปดักยิงสัตว์เพื่อมาเลี้ยงชีพ แต่คืนนั้นก็ไม่ได้สัตว์ป่าเลย ตอนที่เดินทางกลับบ้านเขาได้คิดถึงการเปิดเรียนของโรงเรียนมัธยมต้นในหมู่บ้านใกล้ ๆ อยากเรียนเตะฟุตบอลและเรียนหนังสือให้เก่งจนจบมัธยมปลายจึงจะได้ไม่ต้องมาวางไร่และนั่งดักยิงสัตว์ตอนกลางคืนอีก ดังข้อความว่า

ลึกลงไปคิดไป เขาคิดถึงแต่วันเปิดโรงเรียนมัธยมอยู่ล่องซาน เขาอยากเรียน
เตะฟุตบอลและเรียนหนังสือให้เก่ง เลื่อนถึงชั้นมัธยมตอนปลายโน่นแหละจึงจะไม่ต้องมา
ถางไร่และนั่งดักเลี้ยงผาลงมากินน้ำเช่นนี้อีก

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 11)

จากตัวอย่างที่ยกมาทั้ง 2 เรื่อง จะเห็นว่าผู้เขียนได้ชี้ให้เห็นความสำคัญ
ของการมีการศึกษาคือคุณแจสำคัญที่จะนำพาครอบครัวให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
ซึ่งปรากฏอยู่ในหลายเรื่อง ถึงแม้จะถูกนำเสนอในภาพของความคิดของตัวละครที่ยังไม่เกิด
ขึ้นจริงก็ตาม แต่ก็ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อว่าการมีการศึกษาจะนำพาให้ฐานะทางครอบครัว
ดีขึ้น การเป็นความหวังของครอบครัวที่หวังว่าหลังจากคนในครอบครัวจบการศึกษา
ที่สูง ๆ แล้วจะสามารถมีงานทำที่ดี ๆ และเป็นที่พักของครอบครัว พาครอบครัวให้รอดพ้น
จากความยากจน หรือจะทำให้ก้าวพ้นจากการทำงานที่หมู่บ้านตามเดิมที่เคยทำมาเหมือน
ทุก ๆ วันในหมู่บ้านชนบทห่างไกล

3) การเป็นคนขายขอบ

คำว่า การเป็นคนขายขอบ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอภาพของการถูกหลอกลวง
ถูกดูถูกดูหมิ่นในศักดิ์ศรีของคนลาวทำให้ได้รับความทุกข์ โศกเศร้าเสียใจ และภาพของ
การใช้ชีวิตในต่างประเทศที่ต้องประสบปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ ที่ต้องอยู่อย่างโดดเดี่ยว
อ้างว้างในต่างแดนที่หวาดคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน คิดถึงครอบครัวที่อยู่ในลาว

3.1 การถูกหลอกลวง ปรากฏชัดเจนในนวนิยายเรื่อง สายน้ำที่ไม่ไหล
ย้อนกลับ จนกลายเป็นที่มาของเรื่อง ซึ่งครูสาวพอนทะวี หลังจากได้ตัดสินใจแต่งงาน
กับขันทองหนุ่มใหญ่ที่ได้ไปอยู่อเมริกาและกลับมาเยี่ยมบ้าน เพราะเชื่อว่าเขายังโสดไม่มี
ครอบครัว และตามคำขอร้องของพ่อแม่ เมื่อไปถึงอเมริกาจึงได้พบว่าขันทองสามีของนาง
ได้มีภรรยาและลูกอยู่ที่อเมริกาแล้ว และขันทองก็ให้พอนทะวีไปอยู่บ้านเพื่อน และยังคง
ภรรยาของขันทองชี้หน้าด่าและดูถูกเหยียดหยามว่าผู้ชายคนลาวตายหมดแล้วหรืออย่างไร
หรือผู้ชายที่ดี ๆ ไม่มีหรือจึงต้องไปแย่งสามีคนอื่นถึงอเมริกา พอนทะวีเป็นทุกข์มากถึง
อยากจะฆ่าตัวตายหรือหนีไปอยู่กับใครก็ได้ที่จริงใจและให้เป็นที่พึ่งพาอาศัยได้ เพราะ
ไม่สามารถจะกลับบ้านได้ เพราะอับอายญาติพี่น้องและเพื่อน ๆ นอกจากนั้น ช่วงหลังขันทอง
เจ็บป่วยไป จนชาวบ้านลือกันว่าถูกผีทั้งเป็นแม่หม้าย จนเหล่าบรรดาชายหนุ่มชายแก่
ที่มีลูกมีเมียแล้วลัดกันมาขอให้เป็นเมียน้อย ดังข้อความตอนที่เขาได้เขียนจดหมาย
มาหาพ่อแม่ว่า

“พ่อแม่ที่ลูกคิดถึงเสมอ” นับตั้งแต่วันที่มาถึงอเมริกา ลูกก็พบกับปัญหาร้ายอัน พันอย่าง ซึ่งลูกไม่เคยประสบพบเจอปัญหาเช่นนี้มาก่อนในชีวิต พี่ชั้นทองมีเมียและลูกแล้ว 3 คน ลูกไม่สามารถจะอาศัยอยู่บ้านหลังเดียวกับครอบครัวของเขาได้ พี่ชั้นทองจึงพาลูกไป ผากอาศัยอยู่กับครอบครัวของเพื่อน แต่เมียของพี่ชั้นทองก็ยังตามมาอาละวาดโวยวายและ ช่มชู้ว่าจะเอาตำรวจมาจับ ...

พ่อแม่จำ บางครั้งลูกก็อยากกลับเมืองลาว แต่ลูกก็ทำไม่ได้ ลูกอายุพ่อแม่พี่น้อง เพื่อนฝูงที่อยู่ทางบ้าน แต่บางครั้งลูกก็อยากฆ่าตัวตาย ... สำหรับพี่ชั้นทอง ช่วงแรกก็มา หาบ่อ แต่นานไปก็เจ็บหายไประยะ เมื่อผิวไม่มา ผู้คนก็ล้อกันว่าลูกเป็นแม่หม้าย จนพวก ชายหนุ่มแก่หนุ่มน้อยที่มีลูกเมียหมดแล้วลัดเปลี่ยนกันมาเสนอหน้าเพื่อขอเอาไปเป็น เมียน้อย

(บุญเสน แสงมะณี, 2013: 93)

จากตัวอย่าง ผู้เขียนได้นำเสนอภาพของความทุกข์ทั้งกายและใจในการใช้ชีวิต ในต่างแดนที่เกิดจากการถูกหลอก โดยเฉพาะการถูกหลอกเพราะคนบ้านเดียวกัน ชาติเดียวกัน ถึงกับคิดสั้นอยากฆ่าตัวตาย ทั้งถูกค้าเหยียดหยามศักดิ์ศรีของหญิงลาวที่ผู้ชาย มาขอเอาไปเป็นเมียน้อย อีกทั้งไม่สามารถกลับลาวได้ เพราะความละอายผู้คนในหมู่บ้าน แต่ก็ต้องต่อสู้ชีวิตเพื่อให้อยู่รอดในต่างแดนให้ได้

3.2 ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ เป็นอีกภาพหนึ่งที่ถูกนำเสนอให้เห็นถึง ความยากลำบากของคนลาวที่หางบ้านหางเมืองไปอยู่ต่างถิ่น ที่ต้องต่อสู้เพื่อความอยู่รอด และอยู่อย่างโดดเดี่ยว คร่ำครวญคิดถึงบ้าน ซึ่งบางครั้งมีความรู้สึกอ้างว้างเหมือนกับ อยู่คนเดียวในโลกที่กว้างใหญ่ บางครั้งก็เฝ้ารอแต่จดหมายจากทางบ้านที่มีคำมหาศาล เพราะเป็นกำลังใจสำหรับคนไกลบ้านให้ต่อสู้กับอุปสรรคต่าง ๆ นานา ซึ่งมีปรากฏ หลายเรื่อง เช่นปัญหาด้านภาษาเพื่อการสื่อสารในการดำเนินชีวิตนั้น ถูกนำเสนอในเรื่อง สมุดบันทึกนิรนาม ที่เจ้าของสมุดบันทึก ได้บันทึกถึงปัญหาการไม่รู้ภาษาของประเทศนั้น ๆ ทำให้ตนเองกลายเป็นคนชายขอบที่เจ้าของสมุดบันทึก ได้บันทึกถึงการไม่เข้าใจ ภาษาเขาแล้วไม่ได้ทำหน้าที่เวิร์กเบชชะที่ได้รับมอบหมายจนถูกอาจารย์ดุด่าและต่อว่า ด้วยความไม่พอใจ ดังตัวอย่างเหตุการณ์ดังกล่าวว่า

คืนนั้น ขณะที่ฉันกำลังทำการบ้าน ซึ่งเป็นคืนแรกที่ฉันได้นอนในหอพัก ได้มีอาจารย์ผู้หญิงชาวรัสเซียมาเคาะประตูห้อง เมื่อเห็นฉันกับเพื่อนโดมินิกัน อาจารย์

ก็แสดงความไม่พอใจแล้วก็ดีขึ้นไม่รู้ว่าเป็นเพราะอะไร พวกฉันไม่รู้ภาษาจึงไม่รู้เรื่อง แล้วในที่สุดก็ตั้งแผนฉันและเพื่อนคนนั้นไปห้องครัว ซื้อมือไปที่ตารางการทำงานและรายชื่อที่ติดอยู่ประตูห้องครัว แล้วก็ขึ้นไปที่กองขยะสูงประมาณเอวฉัน แล้วพูดอย่างไม่รู้จักหยุดหย่อน

... มันเป็นครั้งแรกที่ฉันเบื่อหน่ายชีวิตในต่างแดน ฉันเริ่มคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน ฉันกำลังนึกโทษตนเองที่ต้องตัดสินใจมาเช่นนี้ ...มันเป็นเรื่องที่น่ารังเกียจ อีกทั้งไม่ยุติธรรมสำหรับคนที่ไม่รู้ภาษา”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 85-86)

นอกจากนี้ในเรื่อง เพียงเพื่อความหวัง ยังสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการใช้ชีวิตในต่างประเทศและอยากกลับไปตายในบ้านเกิดเมืองนอน ดังข้อความที่ว่า “หากฉันเลือกที่ตายเองได้ ฉันจะขอกลับไปตายที่บ้านเกิดของฉัน” ซึ่งเป็นข้อความสำคัญที่อ่านแล้วเกิดความรู้สึกถึงความทุกข์ใจในการอยู่ในต่างประเทศของคุณยายบัวผันที่ลูกสาวและลูกเขยพาไปอยู่ที่นิวซีแลนด์หลังจากที่สามีเสียชีวิต ซึ่งเมื่อไปอยู่ก็ประสบปัญหามากมายทั้งปัญหาด้านภาษา การใช้เครื่องใช้ไฟฟ้า อาหารการกิน และยังคงอยู่บ้านคนเดียวเพราะลูกสาวลูกเขยต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เมื่อเวลาผ่านไปแทนที่จะคุ้นเคยกับชีวิตแบบใหม่แต่กลับตรงกันข้ามความคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอนยิ่งเพิ่มขึ้นทำให้คุณยายล้มป่วยลงเมื่อป่วยไปนอนโรงพยาบาล บางครั้งนอนรักษาอยู่เป็นเดือน ลูกก็มาเยี่ยมได้สัปดาห์ละครั้ง เพราะต้องทำงาน บางครั้งคุณยายคิดว่าโลกนี้มีแต่ตนเพียงคนเดียว แม้หมอจะปลอบใจแต่ก็ไร้ค่า ไร้ความหมาย เพราะคุณยายไม่สามารถเข้าใจภาษาได้แม้แต่คำเดียว บางครั้งก็คิดอยากตาย ตายเพื่อหนีจากโลกแห่งความโดดเดี่ยวอ้างว้างเช่นนี้ บ่อยครั้งที่คุณยายขอลูกเพื่อกลับไปอยู่ที่ลาว แต่ก็ถูกปฏิเสธทุกครั้ง ดังข้อความว่า

“แม่ขอกลับไปอยู่เมืองลาว”... “ถ้าอนุญาตให้แม่กลับ แม่จะลูกเดินได้”...

“ทำไมไม่ให้แม่กลับไปอยู่เมืองลาว เมืองลาวเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเรา”...

“แม้รู้ว่าชีวิตของแม่อยู่ได้อีกไม่นาน แต่สิ่งที่แม่ปรารถนา ก่อนตายนั้นก็คือขอให้แม่กลับไปตายที่เมืองลาว”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 96-97)

จากตัวอย่างจะเห็นว่า ภาพปัญหาสำคัญของการใช้ชีวิตในต่างแดนของคนลาวคือการไม่รู้ภาษาของประเทศนั้น ๆ เลยถูกดูต่ำ ดูถูก นอกจากภาพของการไม่รู้ภาษาแล้ว

ภาพของวิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างก็เป็นอีกภาพหนึ่งที่ถูกนำเสนอออกมาทำให้คนลาวที่มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเอื้ออาทรต่อกันของผู้คนในชุมชนเดียวกันขาดหายไป มีแต่ภาพของความโดดเดี่ยวอ้างว้าง ภาพของการคิดถึงบ้าน เพราะ “เมืองลาวเป็นบ้านเกิดเมืองนอน” ถึงตายก็ขอ “กลับไปตายที่เมืองลาว” ซึ่งเป็นความปรารถนาของคนลาวที่มีปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ในต่างแดน

4) การสืบทอดจารีตประเพณี

ลาวเป็นประเทศที่มีฮีตคองประเพณี หรือจารีตประเพณีที่มีความโดดเด่น มีความงดงามในหลาย ๆ ด้าน ถึงแม้พรรครัฐจะมีนโยบาย “การปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรม แนวคิดอย่างแข็งแรง ... ขบวนการสร้างแบบแผนการดำรงชีวิตใหม่ สบล้างฮีตคองประเพณี ที่ส่งผลกระทบไม่ดีถึงการผลิตและสุขภาพของประชาชน (อุมารินทร์ ตูลารักษ์, 2553) แต่วัฒนธรรมประเพณีดังกล่าวที่ว่านี้ พรรครัฐไม่ได้หมายถึงจารีตประเพณีที่ดั่งงามอยู่แล้ว ไม่ขัดกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ ไม่ขัดกับแนวคิดแบบสังคมนิยมก็สามารถที่จะดำเนินการได้เช่นเดิมส่วนจารีตประเพณีใดที่ขัดต่อนโยบายของพรรครัฐ ขัดต่อแนวคิดสังคมนิยม ขัดต่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ของโลกก็ต้องถูกลบล้าง ในที่นี้ผู้ศึกษาจะนำเสนอใน 2 ลักษณะ ได้แก่

4.1 การสืบทอดจารีตประเพณีที่ไม่ขัดกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดั่งงามของสังคมที่ช่วยส่งเสริมการพัฒนาประเทศ เช่น พิธีบายศรีสู่ขวัญ นอกเหนือจากการสร้างความสุขใจ ส่งเสริมกำลังใจแก่ผู้ถูกบายศรีในวาระโอกาสต่าง ๆ แล้ว แต่พิธีดังกล่าวยังเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความรักสามัคคีของคนในชุมชน เมื่อสังคมมีความรักสามัคคีกัน การที่พรรครัฐจะนำนโยบายลงไปใช้กับชุมชนก็ย่อมจะประสบผลสำเร็จเนื่องจากชุมชนมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำให้ง่ายต่อการบริหารประเทศ ซึ่งพิธีบายศรีสู่ขวัญปรากฏในเรื่อง สายน้ำที่ไม่ไหลกลับ ที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนที่มาร่วมพิธีการสู่ขวัญต้อนรับการมาเยี่ยมบ้านของชนทองที่ไปอยู่อเมริกามานาน ดังข้อความว่า

ที่บ้านของพ่อเฒ่าชนทองวันนี้ เต็มไปด้วยผู้คน มีเสียงดนตรีเสพเฉลิมฉลอง มีการบายศรีสู่ขวัญให้แก่ลูกชายที่จากไปนานกว่า 20 ปี ... ญาติพี่น้องและแขกต่างก็มารินเหล้ายกแสดงความยินดีชื่นชม

(บุญเสน แสงมะณี, 2005: 12)

นอกจากนี้ยังถูกนำเสนอจาริตที่ติงามของสังคมในภาพของหนุ่มสาวชาวลาว ที่รักษนวลสงวนตัวซึ่งภาพของหญิงลาวที่รักษนวลสงวนตัว เช่นในเรื่อง สายน้ำที่ไม่ไหลย้อนกลับ ในเหตุการณ์ที่ขันทองไปจีบพอนทะวีที่บ้านแล้วจู๋จุ่มลนลามเหมือนกับที่เคยทำกับหญิงสาวทั่วไปที่เคยทำสำเร็จ จนพอนทะวีต้องถอยออกห่างและต่อว่าขันทอง ดังข้อความว่า

“พี่ขันทอง ถึงน้องจะเป็นสาวบ้านนอก มีแต่ความบริสุทธิ์จริงใจ พูดตรงน้องไม่ใช่ผู้หญิงอย่างพี่ที่คิด ทำอย่างนี้ น้องไม่ชอบ ถ้าจะพูดก็พูดเฉย ๆ ไม่ใช่ปากก้ามือถึง พี่ทำอย่างนี้ หมายถึงพี่กำลังดูถูกน้อง ดูถูกพ่อแม่ของน้อง และน้องก็เป็นพนักงานของรัฐที่ได้รับการแต่งตั้งบรรจุมาอย่างชัดเจน ทำแบบนี้น้องไม่ชอบ เชิญพี่กลับไปเสีย”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 30)

ส่วนภาพของหนุ่มลาวที่ยึดมั่นในจาริตประเพณี ไม่ล่วงเกินหญิงใดที่ไม่ใช่ภรรยาตน ก็ปรากฏข้อความในหลายตอน ในเรื่อง สายน้ำที่ไม่ไหลย้อนกลับ ในเหตุการณ์ที่พอนทะวีรีบปากว่าจะแต่งงานกับขันทองเพื่อเป็นการตอบแทนบุญคุณแล้ว ได้อบไปหาครูแก่นแพนหนุ่มเพื่อให้พานางหนีไปอยู่ด้วยกันในที่ไกลจากหมู่บ้านนี้ พอนทะวีร้องไห้สะอึกสะอื้น เมื่อครูแก่นถามว่าใครทำอะไร พอนทะวีได้วิ่งเข้าไปซบอกของครูแก่น เป็นครั้งแรกในชีวิตที่ครูแก่นได้สัมผัสร่างกายของคนรัก ซึ่งที่ผ่านมาครูแก่นไม่เคยแตะเนื้อต้องตัวพอนทะวีเลย ดังข้อความว่า

ในระยะที่ผ่านมา สิ่งใดที่เป็นการล่วงเกินเนื้อตัวร่างกายและผิดต่อจาริตประเพณีนั้น เขาไม่เคยฝ่าฝืนแม้แต่ครั้งเดียว ห้าปีมาแล้วที่เขาได้ทะนุถนอมผู้หญิงคนนี้ด้วยหัวใจที่บริสุทธิ์ ผุดผ่องตลอดมา

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 66)

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าจาริตประเพณีที่ติงามของลาว ที่ช่วยหนุนเสริมการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะความมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกันระหว่างผู้ชายและผู้หญิง ซึ่งเป็นนโยบายหนึ่งของพรรครัฐที่ให้ความสำคัญ ผู้หญิงไม่ใช่คนที่มาคอยรับใช้ รองรับอารมณ์ของผู้ชายเหมือนแต่ก่อน แต่ทุกคนมีบทบาทหน้าที่ มีศักดิ์ศรีที่ผู้ชายจะมาล่วงละเมิดเข้มเหงไม่ได้เหมือนเดิมอีกต่อไป โดยเฉพาะการรักษนวลสงวนตัว ความรักมั่นคงต่อคนรัก ต่อพ่อแม่และหนุนเสริมส่งต่อไปถึงความรักต่อประเทศชาติในที่สุด

4.2 การปฏิเสธจารีตประเพณีที่ขัดกับนโยบายในการพัฒนาประเทศ จะเป็น การเน้นย้ำแสดงให้เห็นถึงคติความเชื่อดั้งเดิมของกลุ่มคนที่เชื่อในอำนาจผีสงเทวดา ว่าสามารถช่วยเหลือเรื่องความทุกข์ร้อนได้ เพราะเชื่อว่าการเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้คนนั้นเกิด เพราะผีสงเทวดา หรือผีบรรพบุรุษเป็นคนทำ ซึ่งผู้ป่วยอาจไปทำผิดล่วงเกินอะไรบางอย่าง จึงต้องมีการทำพิธีเช่นไหว้บูชาเพื่อให้ผีสงเทวดายกโทษให้จะได้หายจากการเจ็บป่วย นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกี่ยวกับการสืบทอดวงศ์ตระกูลที่เมื่อฝ่ายชายเสียชีวิตแล้วลูกชาย อีกคนที่ยังไม่แต่งงานจะต้องแต่งงานกับพี่สะใภ้ จารีตประเพณีทั้ง 2 ดังกล่าวปรากฏชัดเจน ในเรื่อง ประเพณีและชีวิต ในตอนที่สี่ซึ่งพี่ชายของสี่งเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งเนื่องจาก พาไปโรงพยาบาลช้าเกินไปเพราะพ่อทำพิธีเช่นไหว้เจ้าที่เจ้าทางเจ้าบ้านเจ้าเรือนเพื่อขอขมา และขอให้ช่วยเหลือการเจ็บป่วยของลูกชายดังข้อความเหตุการณ์ตอนนี้ว่า

พี่สี่งเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง ตามการวินิจฉัยของหมอก่อนที่พี่สี่งจะสิ้นใจ พี่สี่งถูกนำส่งโรงพยาบาลช้าเกินกว่าหมอยจะช่วยไว้ได้ทัน ทั้งหมดนั้นก็เพราะว่าพ่อ ได้ทำพิธีเช่นไหว้เจ้าบ้านเจ้าเรือนจนเกือบหมดเนื้อหมดตัวก็ไม่เห็นว่าอาการจะดีขึ้นเลย ...พี่สะใภ้สี่งจึงต่อว่าอย่างรุนแรง โดยยกเหตุผลให้พ่อฟัง เพื่อให้พ่อเลิกการเช่นไหว้ที่มลาย ผลสุดท้ายพ่อจึงตกลง พี่สะใภ้หอบหิ้วพาสามีของตนลงจากบ้านไปรักษาที่โรงพยาบาล เมืองฮ่อม... แต่ทั้งหมดก็สายเกินกว่าจะแก้ไขได้ทัน

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 16-17)

แต่ในท้ายที่สุดเรื่องก็สะท้อนให้เห็นว่าการรักษาด้วยการขอผีสงช่วยเหลือเป็นเรื่อง ที่มลายล้าสมัยไม่สามารถจะช่วยให้หายได้ แต่สามารถแก้ไขได้ด้วยศาสตร์สมัยใหม่ คือการรักษา ด้วยวิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่เท่านั้น เรื่องดังกล่าวถูกนำเสนอในตอนพี่สี่ง ป่วยหนักแม่หมอผีจะบอกให้เช่นไหว้บูชาผีตามความเชื่อของชุมชน แต่สี่งและพี่สะใภ้ ก็คัดค้านและนำตัวพ่อไปรักษาที่โรงพยาบาลในที่สุดก็หายเป็นปกติ ดังข้อความตอนนี้ว่า

เมื่อเป็นดังนั้นอาการเจ็บป่วยของพ่อคงไม่สามารถทนได้ นอกจากการรักษา ของแพทย์ ชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นหมอผีเช่นไหว่ยังพูดแล้วพูดอีกว่า “ต้องเช่นผีเรือน ล้มหมูกินไก่ ถ้าทิ้งไว้นานต้องล้มวัวหรือควายจึงจะหายดี”

แต่ทั้งหมดนี้ก็ถูกปฏิเสธต่อว่าต่อขานอย่างจริงจังจากพี่สี่งและสี่ง ถ้ารักษา ไม่ได้ แก้ไขไม่ทันก็ขอให้ไปตายอยู่โรงพยาบาลนั่น และในที่สุดพ่อก็ถูกนำส่งไปรักษา

ที่โรงพยาบาลเมืองฮัม และอีกสองวันต่อมาแพทย์ได้ส่งต่อไปรักษาที่โรงพยาบาลแขวง
จนในที่สุดอาการป่วยของพ่อก็ค่อย ๆ หายวันหายคืน

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 27-28)

ส่วนประเพณีที่เกี่ยวกับการสืบทอดวงศ์ตระกูลที่เมื่อฝ่ายชายเสียชีวิตแล้ว
จะต้องให้ลูกชายอีกคนที่ยังไม่แต่งงานจะต้องมาแต่งงานกับลูกสะใภ้เพื่อเป็นการรักษา
สืบทอดตระกูลนั้น เป็นเหตุการณ์ที่พ่อบอกให้ลิจูต้องแต่งงานกับพี่สะใภ้ เพื่อวิญญาณของ
พี่ลิจูจะได้มีความสุขและได้ไปเกิด ดังข้อความว่า

“ลิจูเอ๋ย ถ้าหากลูกปฏิเสธ วิญญาณของพี่ลิจูก็คงไม่มีความสุข ไม่ได้ไปเกิด และ
ยังไปเป็นผีอยู่ป่าทึบดงหนา ร้องไห้ครวญครางเหมือนลิงเหมือนค่าง”...

“นี่เป็นจารีตประเพณีของพวกเราลูกเอ๋ย ถ้าไม่ทำไม่ปฏิบัติ พี่น้องที่มีเชื้อสาย
นามสกุลพวกเราจะทำหนี นินทา และไม่เชื่อถือพวกเราอีก”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 20-21)

แต่จารีตประเพณีที่บังคับฝืนใจ ฝืนความรู้สึกนั้นก็ถูกปฏิเสธจากทั้งลิจูและ
สี่เฮอพี่สะใภ้ ยอมที่จะออกตัญญูต่อคำสั่งเสียของพ่อแม่ เนื่องจากทั้งสองคิดว่ามันเป็นจารีต
ประเพณีที่ไม่ถูกต้อง ซึ่งทั้ง 2 ได้ปรึกษาหาทางออกร่วมกัน ดังข้อความของสี่เฮอพี่สะใภ้
ที่ได้พูดกับน้องชายสามีว่า

“น้องลิจู... สิ่งที่มาจากการบังคับฝืนใจของกฎเกณฑ์ประเพณีเก่าแก่เหล่านั้น
นี้ พี่ทำไม่ได้เด็ดขาด แต่พี่จะไม่ใช่ผู้ฝ่าฝืนด้านจารีตของพ่อแม่และเชื้อสายนามสกุลซึ่งเคย
ปฏิบัติกันมาหรอก ถ้าหากสิ่งนั้นถูกต้อง เป็นธรรม และเหมาะสมอย่างไม่ฝืนใจของฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่ง พี่จะทำทุกอย่างถ้าหากสิ่งนั้นสมเหตุสมผล ถูกต้องสอดคล้องกับแนวทางนโยบาย
และระเบียบกฎหมายพรรคของประเทศเรา”

(บุณเสน แสงมะณี, 2005: 26)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้เขียนได้นำเสนอให้เห็นถึงความต่อต้านหรือปฏิเสธ
คติความเชื่อหรือจารีตประเพณีแบบเก่าที่ล้าสมัย และขัดต่อความรู้สึกของคนในปัจจุบัน
ทั้งเรื่องการรักษาด้วยการเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยคติความเชื่อเรื่องผี ที่ต้องมีการเซ่นไหว้เพื่อให้
ผีช่วยเหลือหรือให้อภัย ซึ่งถูกปฏิเสธด้วยการนำเสนอศาสตร์สมัยใหม่คือการรักษาด้วย

องค์ความรู้ทางการแพทย์เท่านั้น ส่วนอีกเรื่องคือการสืบทอดวงศ์ตระกูลด้วยการแต่งงานกับน้องชายแทนที่พี่ชายเพื่อรักษาสายเลือดก็ถูกปฏิเสธด้วยความคิดของคนสมัยใหม่ ทั้งพี่สะใภ้ ซึ่งเป็นสาวมั่งถึงแม้ไม่ได้รับการศึกษาแต่มีแนวคิดสมัยใหม่และลืงผู้มีการศึกษา ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้เป็นสิ่งที่พรรครัฐให้ความสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งระบบสาธารณสุขสมัยใหม่และวิธีสังคมสมัยใหม่ที่มีความเสมอภาคกันทุกคนทั้งในสังคมเมืองและสังคมชนบท เพราะเป็นสิ่งที่จะช่วยสนับสนุนให้การพัฒนาประเทศประสบความสำเร็จ

บทสรุป

จากการนำเสนอภาพของลาวพลัดถิ่นผ่านเรื่องเล่าจากวรรณกรรมลาว ทั้งสองเรื่องดังที่นำเสนอมาข้างต้น ผ่านคำจำกัดความของความเป็นลาวพลัดถิ่นของตัวบทหรือฉากที่เกิดที่ต่างประเทศ และผ่านมโนทัศน์ของนักเขียนที่เคยไปใช้ชีวิตในต่างประเทศ แล้วนำความคิด ความรู้สึกบางอย่างจากที่ได้ประสบพบเห็นมาสร้างสรรค์ตัวบทหรือสอดแทรกถ้อยคำลงในงานวรรณกรรมได้อย่างลงตัว นอกจากนั้นเนื้อหาส่วนมากก็ตอบสนองนโยบายของพรรครัฐโดยเฉพาะนโยบายด้านการพัฒนาคนให้มีความรักชาติ การศึกษา มีความวิชาความรู้เพื่อจะนำไปสู่การร่วมสร้าง ร่วมพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองภายใต้การปกครองระบอบใหม่ ลบล้างจารีตประเพณีคตินิยมที่ล้าสมัย ขัดต่อวิทยาการสมัยใหม่ ขัดต่อนโยบายของพรรครัฐ และส่งเสริมจารีตประเพณีที่ดีงามของลาวให้คงอยู่สืบไป

อภิปรายผล

ลักษณะเด่นเรื่องเล่าลาวพลัดถิ่นของขุนเสน แสงมะณี พบว่าเน้นการสร้าง ความทันสมัยทั้งในมิติความรู้ จารีตประเพณี ที่ตอบสนองต่อนโยบายของพรรครัฐ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะผู้เขียนเป็นบุคลากรของพรรครัฐมีลักษณะที่แตกต่างจากงานเขียนของกะต่าย โดนสะโลริท อดีตเคยเป็นนายกรัฐมนตรีของราชอาณาจักรลาวซึ่งเป็นนักเขียนยุคก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ดังที่สุพัชรี เมนะทัต (2561) ศึกษาเรื่อง “วรรณศิลป์ อำนาจ และการต่อสู้ทางการเมืองในวรรณกรรมของกะต่าย โดนสะโลริท” พบว่ากะต่าย มักจะใช้กลวิธีทางภาษาเพื่อต่อสู้ทางการเมือง โดยใช้กลวิธีภาษา รูปแบบ และการผสมผสานเรื่องเล่าตะวันตกเข้ากับเรื่องเล่าพื้นเมืองลาว ไม่ได้ตอบสนองทางการเมืองเหมือนงานของขุนเสน แสงมะณี นอกจากนี้ การศึกษาของจิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์ (2557) เรื่อง “เรื่องเล่ากับภาวะพลัดถิ่นในวรรณกรรมหลังยุคสงครามเย็นของนักเขียนเวียตนาม กัมพูชา และม้ง-ลาว” โดยเปรียบเทียบบทบาทและเรื่องเล่าและภาวะพลัดถิ่นของ

แต่ละประเทศ พบว่าในวรรณกรรมของลาวมีเนื้อหาสะท้อนอัตลักษณ์และรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับบ้านให้ความหมายเกี่ยวกับบ้านที่สื่อถึงชุมชนและวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับชาติพันธุ์ กล่าวได้ว่างานนักเขียนม้ง-ลาว พยายามรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับบ้านผ่านเรื่องเล่าของคนลาวพลัดถิ่น โดยจะใช้กลวิธีการตอบโต้ทางภาษาและวรรณศิลป์ และการพยายามผสานเรื่องเล่าระหว่างสองวัฒนธรรม การเล่นสำนวน นำเสนอภาพความพลัดถิ่น การต่อสู้ ต่อรอง มีการยั่วล้อ เสียดสีการตอบโต้ และการพยายามสร้างอัตลักษณ์ใหม่ในบริบทสังคมต่างประเทศ และมีการรื้อฟื้นความทรงจำ บาดแผลผ่านเรื่องเล่าเกี่ยวกับบ้าน ในขณะที่งานของบุนเสน มีลักษณะเด่นเรื่องการใช้ตัวละครสะท้อนวัฒนธรรมที่ต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง และการวิพากษ์วัฒนธรรมที่ล้าสมัย การให้คุณค่าเรื่องการศึกษา อย่างไรก็ตามจะพบว่าภาวะพลัดถิ่นของคนลาว มีกลวิธีการตอบโต้ผ่านวรรณกรรมภายใต้ความคิดเรื่องความทันสมัยปรากฏอยู่ด้วยทั้งงานของบุนเสน แสงมะณี และของกะต่าย โดนสะโสรทิ ในขณะที่งานเขียนของกลุ่มม้ง-ลาวสื่อความหมายเกี่ยวกับความคิดถึงบ้านและการก่อรูปอัตลักษณ์ม้งอเมริกันในบริบทลาวพลัดถิ่น เพื่อความมีชีวิตในบริบทสังคมใหม่

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ อัจฉริยะประสิทธิ์. (2557). เรื่องเล่ากับสถานะพลัดถิ่นในวรรณกรรมหลังยุคสงครามเย็นของนักเขียนเวียดนาม กัมพูชา และม้ง-ลาว [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย].
- บุนเสน แสงมะณี. (2005). **ประเพณีและชีวิต**. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์สืสสะหวาดการพิมพ์.
- บุนเสน แสงมะณี. (2013). **สายน้ำที่ไม่ไหลย้อนกลับ**. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์สืสสะหวาดการพิมพ์.
- พชรวัฒน์ เส้นทอง. (2562). **อุดมการณ์ทางการเมือง : อุดมการณ์ทางการเมืองไทย**. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 13(3), (230-248).
- สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา. (2007). **เอกสารรายงานของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาเรื่อง “30 ปี แห่งการสร้างตั้งและเติบโตใหญ่ขยายตัวของสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา”**. เวียงจันทน์: สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษาแห่งชาติ.
- สุพัซรี เมนะทัต. (2561). **วรรณศิลป์ อำนาจ และการต่อสู้ทางการเมืองในวรรณกรรมของกะต่าย โดนสะโสรทิ** [วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย].

อุมมีสาลาม อุมาร. (2558). พัฒนาการเรื่องสั้นลาว. วารสารรุสมิแล, 36(2), 6-17.

อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2548). วรรณกรรมปฎิวัติลาว: มโนทัศน์และพัฒนาการ.

วารสารมนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์, 23(1): 56-81.

อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2553). ผู้หญิงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในวรรณกรรมลาวร่วมสมัยใน เอกสารประกอบการประชุมวิชาการนานาชาติ “วรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ ครั้งที่ 2” จัดโดยหลักสูตรอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวรรณคดีและวรรณคดีเปรียบเทียบ ศูนย์วรรณคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 18-19 สิงหาคม 2553.

อุมารินทร์ ตูลารักษ์. (2555). “เรื่องสั้นวรรณกรรมซีไรต์ลาว “ไปไม่ไบสุดท้าย” ใน ทรวงวิทย์ พิมพะกรรณ์ (บรรณาธิการ), หนังสือรวมบทความ “ฮักแพงแจ้ใจ”. ขอนแก่น: สมาคมไทย-ลาว เพื่อมิตรภาพ.

.....

